

ВІДГУК

офіційного опонента диктора юридичних наук, професора Дрозда Олексія Юрійовича на дисертацію Кременової Дар'ї Сергіївни на тему: «Інститут присяги у службовому праві України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право

Відгук підготовлено на підставі вивчення рукопису дисертаційного дослідження та опублікованих наукових праць здобувача.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена тим, що в аспекті істотної активності фахівців у галузі публічної служби, серед яких вчені, в т.ч. й вчені-юристи, законодавець, експерти галузі й вся зацікавлена спільнота, спрямованої на розробку єдиного нормативно-правового акту, який би уніфікував засади регулювання суспільних відносин у сфері публічної служби в цілому, важливо визначити й засади відносин, які забезпечують реалізацію принципу патріотизму, «зв'язку» особи із служінням публічним інтересам на основі вірності, відданості, пріоритетності інтересів Українського народу та України. Все це вимагає не суто механічної «зміни» норм, які регулюють зазначені відносини, а ґрунтовне дослідження присяги, її комплексного змісту й формування нового наукового базису для підготовки окремого розділу відповідного єдиного кодифікованого акту з питань публічної служби, положення якого й будуть спрямовані на врегулювання таких відносин. Дуже важливо дослідити інституційність таких норм, а отже й врегулювати, з урахуванням положень сучасної вітчизняної та зарубіжної правової науки, відносини, починаючи від складання присяги й аж до гарантування притягнення до відповідальності осіб, винних у її порушенні. «Висока якість» таких норм сприятиме й ефективності регулювання відповідних відносин, а отже формування нового наукового підґрунтя для такої діяльності є своєчасним, а відповідні тематичні дослідження актуальними й такими, що характеризуються теоретичною та практичною цінністю.

ВХ.№ 648
«03» 12 2011 р.

Дисертаційне дослідження Кременової Д.С. у цьому аспекті цілком можливо вважати таким, що відрізняється актуальністю, теоретичним і практичним значенням.

Роботу виконано у відповідності до Стратегічних планів наукових досліджень НАПрН України на 2016 -2020 рр. та на 2021-2025 рр., планів наукових досліджень Запорізького національного університету, Навчально-наукової лабораторії дослідження проблем службового права НАПрН України, двох комплексних наукових досліджень, які виконуються у Запорізькому національному університеті й є релевантним темі дисертаційного дослідження («Дослідження проблем теорії службового права в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 00120U000374), «Основні напрямки удосконалення адміністративного законодавства України в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0129U000370), Проекту прикладних досліджень, що фінансується за рахунок коштів Державного бюджету України, «Інституціоналізація антикорупційних трансформацій законодавства і практики його застосування у сфері публічно-правових відносин в Україні» (номер державної реєстрації 0120U102041 2/20), Проекту «Загальноєвропейська конвергенція правових, економічних та культурологічних основ попередження корупції» Номер проекту 611790-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-MODULE в межах напрямку «Жан Моне» (JeanMonnet) Програми ЄС Erasmus+ за підтримки Виконавчої агенції з питань освіти аудіовізуальних засобів і культури ЄКЄС(ЕАСЕАЕУ), й із узгодженням із положеннями цілого ряду концептуальних загальнодержавних тематичних актів. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність, новизна.

Обґрунтованість, достовірність положень дисертаційної роботи Кременової Д.С. зумовлена ґрунтовним опрацюванням значної кількості різноманітних джерел, серед яких наукові, навчальні, публіцистичні, нормативні, в т.ч. й іноземною мовою. Автором проаналізовано роботи,

підготовлені у різні історичні періоди й які вийшли друком в інших країнах. Схвально слід оцінити ґрунтовність опрацювання всіх джерел, в т.ч. й новітніх, й використання для обґрунтування своїх положень у роботі посилань на роботи різних авторів, представників різних наукових шкіл, із виваженою, коректною критикою й дискусією із позиціями, сформульованими як теоретиками права, так і представниками галузевих правових наук, із аналізом актів законодавства різних років.

Підхід до висвітлення інституту присяги у службовому праві є системним, комплексним, із увагою до особливості інституту присяги у службовому праві України, до обґрунтування розгляду саме інституційної особливості відповідної сукупності норм права й формування нового наукового базису для нормотворчості у сфері публічної служби саме із акцентом на відповідну характеристику норм права. Це дозволило дослідити інститут присяги у службовому праві України як унікального правового феномену, із передумовами для його формулювання як самостійного інституту права й розгляду його як «цілісної, відносно самостійної, структурованої сукупності норм права, які регулюють відносини, безпосередньо пов'язані із складанням особою, яка вперше вступає на публічну службу, присяги, організацією процедури складання останньої, дотримання публічним службовцем у своїй діяльності присяги й припиненням винної у порушенні присяги особи до відповідальності».

Обґрунтованість досліджень зумовлена й вмілим використанням розгалуженої методологічної бази, в т.ч. як загальнонаукових, так і спеціальних методів наукового пізнання, із розвитком інституту присяги у службовому праві у його розвитку, виявити особливості, етапи розвитку, проаналізувати зміст, із виділенням матеріальної, процедурної, деліктної складових, із формулюванням пропозиції щодо вдосконалення цього інституту в умовах перегляду змісту, призначення правової, в т.ч. й галузевої, науки й оновлення законодавства, з огляду на нові виклики.

Теоретичні положення роботи логічно доповнені аналізом нормативно-правових актів, виокремленням проблемних питань правового регулювання відносин та формулюванням шляхів їх вирішення. Висновки до розділів та загальні висновки, сформульовані у роботі, є цілком логічними, послідовними, обґрунтованими. Структура викладення матеріалу в цілому є достатньо логічною, із розподілом матеріалу на три розділи й послідовним дослідженням, починаючи від загальнотеоретичних, історико-правових питань й із поступовим поглибленням спеціалізації й зосередженням уваги на особливостях всього змісту інституту присяги у службовому праві, його суб'єктного аспекту.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вона є однією із перших у вітчизняній правовій науці роботою, присвяченому комплексному аналізу феномену інституту присяги у службовому праві України. Положення роботи відрізняються новизною і варто погодитися із доцільністю розгляду відповідної сукупності норм права, які регулюють відносини, пов'язані із присягою у публічній службі, саме як інститут службового права, обґрунтовуючи висновок наявністю ознак інституту у такої сукупності (с. 87-88 дисертації).

Можна погодитися із автором у тому, що у своєму розвитку інститут присяги пройшов певний період, який характеризується різними етапами із їх особливістю, яка зумовлена «зв'язком» із розвитком правової науки, реаліями державотворення, викликами правотворення і правозастосування. Новизною відрізняється підхід автора роботи до деталізованої періодизації генези інституту присяги у службовому праві (десять етапів), із визначенням особливості кожного із них, із виділенням тенденції розвитку, а отже і формулюванням пропозицій щодо пріоритетних тенденцій подальшої генези такого інституту (с. 67-68 дисертації).

Не менш значущими є запропоновані дисертанткою у роботі класифікації присяги у службовому праві (с. 54 дисертації), змісту присяги у службовому праві (с. 120 дисертації), суб'єктів «присяжних» відносин (с.

106-107 дисертації), що дозволяє додатково проаналізувати відповідний інститут й виокремити його особливість.

Варто погодитися із тим, що зміст присяги є комплексним, а отже й врегулювання «присяжних» відносин має бути інституціональним, із акцентом на матеріальний, процедурний, деліктний аспект. Також заслуговують на підтримку висновки дисертантки щодо унікального процедурного аспекту відповідного інституту, із виділенням процедури складання присяги, процедури дотримання присяги, процедури розгляду справи про порушення особою присяги із притягненням її до відповідальності (с. 138-140 дисертації) й з'ясуванням ознак таких процедур, із використанням «традиційних» положень теорії права щодо розуміння процедури та її ознак.

Обґрунтованими виглядають положення та висновки роботи щодо пропозиції для внесення змін до законодавства, в т.ч. із обґрунтуванням доцільності систематизації таких положень у єдиному кодифікованому акті про публічну службу, та аналізом законодавства зарубіжних країн та формулюванням пропозиції для можливого запозичення зарубіжного досвіду.

Робота відрізняється фундаментальним змістом, характером постановки наукових проблем, наявністю розгалуженого наукового апарату. При висвітленні проблематики дослідження автор апелює до ідей та теорій, напрацьованих у вітчизняній та у зарубіжній правовій науці. Дисертація Кремової Дар'ї Сергіївни враховує сучасні тенденції методології юридичних наук.

Нормативно-правову основу дисертаційного дослідження становлять акти конституційного, адміністративного, службового законодавства України та зарубіжних країн та інші нормативно-правові акти, що дають можливість дослідити феномен інституту присяги у службовому праві України.

Таким чином, зміст розділів у повному обсязі розкриває мету, завдання та висновки, що сформульовано у дисертаційному дослідженні Кремової

Дар'ї Сергіївни. У дисертаційній роботі є посилання на відповідні джерела інформації, а також дотримані усі норми законодавства про авторське право.

Порушення академічної доброчесності не виявлено.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях, зарахованих за темою дисертації.

Основні положення дисертації знайшли своє відображення у 15 наукових публікаціях, з них п'ять статей: чотири – у журналах та наукових виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук категорії «Б», одна стаття – у періодичному науковому виданні іноземної держави (Польща), а також 10 тезах виступів на міжнародних науково-практичних конференціях.

Все це дозволило ознайомити наукову громадськість із результатами проведеного дисертаційного дослідження. Усі наукові результати, які викладено у дисертаційній роботі, отримано автором самостійно. У співавторстві написано 2 тези: Коломоєць Т.О., Кремова Д.С. Громадянство, патріотизм та Присяга публічних службовців: моделі поєднання у службовому праві країн світу. *International scientific and practical conference. European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice. (February 26–27, 2021). Wloclawek, Republic of Poland. 2021. P. 154-157* та Коломоєць Т.О., Кремова Д.С. Присяга у службовому праві України: інституційна характеристика. *Science and education: problems, prospects and innovations: abstracts of vi international scientific and practical conference (3-5 march 2021). Kyoto, Japan. P. 314-317* (авторський внесок дорівнює – 70 %).

Разом із тим, не зважаючи на те, що в цілому робота Кремової Д.С. відрізняється новизною, обґрунтованістю положень, теоретичним і практичним значенням, водночас вона містить і ряд положень дискусійного змісту, положень, які вимагають уточнення позиції автора, серед яких:

1. Аналізуючи присягу у публічній службі, обґрунтовуючи інституційний характер відповідних норм, як інституту службового права

України, дисертантка зосереджує свою увагу, насамперед, на присязі державних службовців, службових осіб місцевого самоврядування, окремих різновидів публічної служби (наприклад, присязі поліцейського, військовослужбовця тощо), однак поза увагою залишає, наприклад, присягу Президента України, народного депутата. Доцільно обґрунтувати такий підхід, з огляду на те, що останні суб'єкти також є такими, діяльність яких пов'язана із «служінням публічним інтересам».

2. Доцільно уточнити позицію здобувача стосовно того, чому не варто розглядати інститут присяги як комплексний інститут, а саме як інститут підгалузі службового права.

3. Обґрунтовуючи потребу систематизації положень про публічну службу в цілому й виділення окремого розділу у такому аспекті, який би був присвячений присязі у публічній службі, доцільним все ж таки вбачається урахування реалій вітчизняної нормотворчості й формулювання пропозицій щодо внесення змін та доповнень до вже діючих актів як більш реальної за часом перспективи удосконалення відповідного інституту. Чому систематизація вважається пріоритетним напрямком, а не поточна нормотворчість щодо цього питання.

4. Аналізуючи детально процедурний аспект інституту присяги у службовому праві України, дисертантка пропонує авторську модель розгляду процедури складання присяги і процедури розгляду справи про притягнення до відповідальності за порушення присяги (дисциплінарно-деліктної), із виділенням її характерних ознак у загальноприйнятому поділі процедур на види. Доцільно обґрунтувати все ж таки позицію автора стосовно того, чому не визначається, якою є така процедура з огляду на її витратності – оплатною чи безоплатною.

5. Обґрунтовуючи потребу визначеності змісту присяги й закріплення її у тексті відповідного законодавчого акту, дисертантка пропонує його авторський варіант. Чи не «замалим» буде такий текст і чи у

порівнянні із зарубіжними аналогами не буде він дещо «спрощеним» для сприйняття особою, як буде складати присягу?

Однак, зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Кремової Дар'ї Сергіївни і не знижують її методичної, наукової та практичної значущості.

Дисертація Кремової Дар'ї Сергіївни виконана на високому науковому, методологічному рівні та є вагомим внеском у теорію юридичної науки. Перш за все, цінність дисертаційної роботи полягає у тому, що вона являє собою перше комплексне дослідження інституту присяги у службовому праві України.

Здобутки дисертаційного дослідження Кремової Дар'ї Сергіївни мають вагому як теоретичну, так і практичну цінність та можуть бути використані в якості методологічної бази для поглиблення наявних наукових вчень про інститут присяги у службовому праві України, а також у практичній діяльності, у навчальній діяльності ЗВО.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення. Дисертаційне дослідження Кремової Дар'ї Сергіївни на тему «Інститут присяги у службовому праві України» є самостійним завершеним науковим дослідженням. Положення та висновки роботи автор отримала особисто, вони є обґрунтованими, містять наукову новизну. При здійсненні дослідження автором було досягнуто поставленої мети та виконано сформульовані завдання. Вивчення матеріалів дисертації свідчить про її пошуковий характер, творчий підхід автора до вирішення поставлених завдань.

Результати дослідження дисертантки відрізняються змістовністю теоретичного матеріалу, обґрунтованістю і достовірністю, доведеністю та грамотністю, у повній мірі вирішують поставлену мету. В опублікованих працях автора повною мірою відображені основні положення дисертаційної роботи. Основні положення дисертації, що задекларовані здобувачем, містять

елементи наукової новизни. Структура та обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Наукові положення, висновки та рекомендації повністю обґрунтовані, аргументовані, містять наукову новизну та отримали необхідну апробацію на численних науково-практичних конференціях. У публікаціях здобувача знайшли відображення всі положення дисертації.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Крємової Дар'ї Сергіївни на тему «Інститут присяги у службовому праві України» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а її автор Крємова Дар'я Сергіївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**в.о. начальника відділу
докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Олексій ДРОЗД